

Kaszuby naszych przodków: Część I: Przegląd

Nasi kaszubsko-polscy przodkowie brali udział w największej w historii transoceanicznej imigracji. W drugiej połowie XIX wieku około 12 milionów ludzi, głównie z biednych społeczności z całej Europy, napłynęło do Ameryki w poszukiwaniu niekończących się akrów ziemi, miejsc pracy stworzonych przez rewolucję przemysłową, transportu dostępnego koleją i parowcem oraz rządu, który trzymał się idea, że wszyscy ludzie zostali stworzeni jako równi z pewnymi niezbywalnymi prawami. Nasi przodkowie podążali za marzeniem o dostatnim i wolnym życiu w Ameryce. Hieronim Derdowski, redaktor polskojęzycznej gazety *Wiarus w Winonie*, oceniał, że pod koniec XIX wieku w Ameryce żyło ponad 130 tysięcy Kaszubów.

Nasi przodkowie emigrowali, bo warunki życia były nie do zniesienia. Kanclerz Otto von Bismark przekształcał zaanektowane przez Prusy Kaszuby w integralną część Prus. Prusy uwolniły chłopów z niewoli miejscowych panów, ale z kolei chłopci stracili prawo do ochrony przed panami i do korzystania z gruntów komunalnych. Ziemie uprawne były nieuchronnie przejmowane przez osadników z Prus. A małe gospodarstwa na słabych glebach, które pozostały naszym przodkom, nie mogły już utrzymać ich wielodzietnych rodzin. Niestety, dla młodych mężczyzn, którzy musieli opuścić rodzinne gospodarstwo, nie było pracy. Prusy wymagały podstawowego wykształcenia, ale w nowych szkołach dozwolony był tylko język niemiecki. Bismark zaczął też ograniczać nauczanie religii w szkołach publicznych.

Przybywszy do Winony, nasi kaszubsko-polscy przodkowie już nigdy nie zamierzali płynąć z powrotem do ojczyzny, którą opuścili. Skupili się na stworzeniu własnej polsko-amerykańskiej społeczności we wschodniej części Winony. Z biegiem lat imigranci i ich potomkowie stracili kontakt z pozostawionymi przez siebie rodzinami. Potem przestali mówić po kaszubsku, a w końcu zatracili wszelką wiedzę o kulturze i historii Kaszub.

Ten artykuł pokrótce wyjaśnia historię i kulturę, sposób życia, jaki nasi przodkowie pozostawili na Kaszubach. Część I przedstawia zarys historyczny. Części II i III dostarczają dodatkowych informacji o stylu życia naszych kaszubskich przodków w ich Ojczyźnie.

Jeśli przeszukasz mapę Europy, aby znaleźć Kaszuby, nie znajdziesz go. Stanley Frymark, właściciel pensjonatu świadczącego usługi dla Amerykanów zwiedzających Kaszuby, podkreśla następujący znamieny fakt historyczny. Kaszuby obecnie istnieją jako mały region w Polsce na zachód od Gdańska. Jednak przez pewien czas w średniowieczu było to księstwem z własnym językiem, którego granice rozciągały się setki kilometrów na zachód i południe od Gdańska i obejmowały nawet sam Gdańsk. Na przestrzeni wieków sąsiednie państwa dzisiejszej Danii, Szwecji, Niemiec, najeżdżały lub anektowały części Kaszub. Pomimo tych miazdzących ataków, Kaszubi do dziś utrzymują swój język, kulturę i część swojego terytorium w granicach państwa polskiego. Poniższa mapa jest przykładem tego, jak rozległe były niegdyś ziemie Kaszub.

Treder: *Język, piśmiennictwo i kultura duchowa Kaszubów*

Kaszuby można opisywać z wielu perspektyw. Cezary Obracht-Prondzyński daje dobry punkt wyjścia do dyskusji nad cechami definiującymi Kaszuby. Mówi, że dzisiejsi Kaszubi identyfikują się pod względem ich związku z ziemią, którą zamieszkiwali jako lud, ich językiem, religią i wartościami kulturowymi, które podzielają (Obracht-Prondzyński, 179).

Z geograficznego punktu widzenia jest to region graniczący z Morzem Bałtyckim. Jego piaszczysta gleba, ogromne obszary zalesione, wiele jezior i rzek to produkty lodowców, które kiedyś pokrywały tę ziemię, podobnie jak region Wielkich Jezior w Stanach Zjednoczonych. Kiedy nasi przodkowie wyemigrowali w XIX wieku, Kaszuby pełne były małych wsi i miasteczek, które były od siebie stosunkowo odizolowane. Krąg znajomych i rodzin ograniczał się do wsi, do których można było wygodnie dojść.

Dwa tradycyjne gałęzie przemysłu na Kaszubach to przemysł rolny a rybacki. Północny klimat i stosunkowo słabe gleby dawały plony głównie pszenicy, żyta i ziemniaków. Typowe zwierzęta hodowlane obejmowały konie, świnie, krowy, gęsi, kury i kaczki. Produkty z ogródków warzywnych uzupełniano grzybami i jagodami z pobliskich lasów. Cennym uzupełnieniem diety były obfite ryby ze stawów, jezior, rzek i morza.

Język mówiony przez Kaszubów jest językiem zachodniosłowiańskim, jak jest język polski. Wywodzi się on z prasłowiańskiego, który jest przodkiem wszystkich współczesnych języków słowiańskich. Gramatyka i słownictwo języka Kaszubskiego są podobne do polskiego, ale wiele słów pochodzi z języka niemieckiego.

Nasi przodkowie cieszyli się bogatym dziedzictwem kulturowym. Kaszuby miały wieloletnie tradycje w muzyce ludowej i literaturze ludowej, które często wiązały się z mitami, legendami i przesądami sięgającymi czasów przedchrześcijańskich. Sztuka ludowa była

wytwarzana przez samowystarczalne gospodarstwa chłopskie i wiejskie. Obejmowała haftowanie, wyszukane wycinanki z papieru używane do dekoracji, garncarstwo, tkanie koszy i rzeźbienie w drewnie. Z wyjątkiem niektórych publikacji religijnych nie było literatury pisanej, gazet ani słowników. Większość Kaszubów nie nauczyła się czytać i pisać po kaszubsku.

Przyjęcie chrześcijaństwa w Polsce datuje się na rok 966, kiedy to został ochrzczony książę Mieszko z dynastii Piastów. Kaszubi nawrócili się w XI i XII wieku i od tego czasu pozostają wierni katolicyzmowi.

Kaszuby były społeczeństwem feudalnym od średniowiecza do XIX wieku. Prusy przejęły kontrolę nad zachodnimi Kaszubami w późnym średniowieczu. Pod koniec XVIII wieku Prusy zaanektowały wschodnie Kaszuby i nieubłaganie zgermanizowały cały region. Reformy pruskie zniosły obowiązki chłopów na miejscowych panów i przyznały własność ziemską i prawa wyborcze, poczynając od najbogatszych chłopów. Ale w rezultacie Kaszubi musieli płacić Prusom podatki, obowiązkowa była służba wojskowa, a niemiecki był językiem urzędowym w transakcjach rządowych i ostatecznie w edukacji publicznej. Po I i II wojnie światowej Niemcy musiały oddać część dawnych ziem kaszubskich, a Polska je przejęła.

Jednak w XIX wieku ucisk pruski obudził na Kaszubach patriotyczną reakcję. Florian Ceynowa (1817-1881) był pierwszym wielkim działaczem kaszubskim, który uznał, że ucisk pruski na Kaszubach doprowadzi ostatecznie do wyginięcia języka i kultury kaszubskiej. Kaszubski był w większości językiem używanym przez biednych, niepiśmiennych rolników oraz mieszkańców okolicznych małych miasteczek i wsi. Gdyby przedsiębiorczy młody człowiek dążył do awansu, jego językiem wyboru musiałby być język, którym posługują się bogaci i mający władzę – niemiecki lub polski. Ceynowa zapoczątkowała ruch na rzecz ustanowienia języka kaszubskiego jako języka pisanego z własną, odrębną literaturą. Stworzył alfabet i system ortograficzny oraz wprowadził standardy gramatyki i wymowy języka kaszubskiego. Wydawał utwory w języku kaszubskim, tłumaczył ich na inne języki oraz przekładał utwory rosyjskie na kaszubski. Opowiadał się za niepodległością Kaszub w federacji państwiańskiej pod przywództwem rosyjskim.

Dwoma pisarzami, którzy najwcześniej i najmocniej wpłynęli na podniesienie poziomu używania języka kaszubskiego, byli Hieronim Derdowski i Aleksander Majkowski. Kaszubi czczą ich teraz jako pierwszych pisarzy, którzy stworzyli wybitne utwory literackie w języku kaszubskim (Obracht-Prondzyński and Wicherkiewicz, [The Kashubs: Past and Present](#)).

Najważniejszym dziełem literackim Derdowskiego jest poemat „O panu Czorlińskim co do Pucka po sece jachoł”. Z kolei najważniejsze dzieło Majkowskiego nosi tytuł „Życie i przygody Remusa”. Akcja obu utworów rozgrywa się na Kaszubach w czasie, gdy nasi przodkowie gotowali się do emigracji. Przedstawiono w nich codzienne życie Kaszubów w drugiej połowie XIX wieku. Jak ono wyglądało dowiedzieć się w dalszej części tego eseju.

Bibliografia

Obracht-Prondzyński, Cezary. *The Kashubs: Past and Present*, Peter Lang, 2007

